

ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ТВОРЧОЇ СПАДЩИНИ ЛЕСІ УКРАЇНКИ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ВИЩОГО ОСВІТНЬОГО ЗАКЛАДУ

Людмила Шуліка,

викладачка української філології ВП «Лисичанський педагогічний коледж Луганського національного університету імені Тараса Шевченка» (м. Лисичанськ, Україна)

У статті визначаються шляхи та способи збереження біографічної й творчої спадщини Лесі Українки в умовах вищого навчального закладу чи старшої школи. Автор аналізує проблеми сучасного стану доступності творчості Лесі Українки для молоді, ділиться власним досвідом, ідеями популяризації спадщини письменниці серед студентів й учнів старшої школи під час дистанційного та звичайного формату навчання.

Ключові слова: *творча спадщина Лесі Українки, візуалізація літературного матеріалу, популяризація літератури.*

The article identifies ways and means of preserving the biographical and creative heritage of Lesya Ukrainka in a higher education institution or high school. The author analyzes the problems of the current state of accessibility of Lesya Ukrainka's works for young people, shares her own message and ideas for popularizing the heritage of writers among high school students and pupils during distance and regular learning.

Key words: *creative heritage of Lesya Ukrainka, visualization of literary material, popularization of literature.*

Спадщина Лесі Українки надзвичайно важлива для сьогодення в біографічному, творчому, філософському, історико-культурному, та, врешті-решт, загальнонаціональному сенсі. Чим далі ми знаходимось від неї в часовому просторі, тим глибшою вона стає, ближчою для нас, тим більше розкриваємо ми потаємних та глибинних смислів. Дослідниця Віра Агеєва під час лекції в «Мистецькому арсеналі» назвала письменницю «культурною героїнею ХХІ століття». Леся Українка значно випередила час своїми творчими знахідками, тому видається нам сучаснішою, ніж будь-коли. У зв'язку з цим традиційне викладання творчості письменниці в школі чи вищих освітніх закладах, сприйняття її особистості, як «дівчинки у віночку», а не в глибоко європейському контексті, стає неможливим, віддаляє нинішню молодь від неї. Феномен Лесі Українки намагались і намагаються розгадати науковці,

літературознавці, викладачі, філософи, політики, драматурги, кінематографісти. Феноменом є також те, що попри багаторічні зусилля шкільної програми радянського та пострадянського часу «загнати» Лесю в певні межі, «убити» в ній усе живе й цікаве для молоді людини, стандартизувати та канонізувати її творчість, звести її сприйняття до рівня усвідомлення «Лісової пісні» як казки типу «Снігуронька», Лесья залишається цікавою для сучасного читача. Серед тріади «Шевченко – Франко – Лесья» для молоді вона найменш канонізована, сприймається живою й справжньою. Можливо, це відбувається й тому, що біографія письменниці, хочемо ми того чи ні, це сторінки болю, боротьби із хворобою, подолання своєї слабкості та вияв нелюдської й нежіночої сили. Можливо тому, що неоромантизм, проголошений Лесею, живе в кожному з нас, і світові мотиви великого кохання в поєднанні з національними, глибоко особливими для українців рисами, викликають у нас постійне бажання йти до прекрасного всупереч вічним бурям навколо. Саме тому таке живе зацікавлення викликає сьогодні трейлер до мультфільму «Мавка» за мотивами «Лісової пісні». Так чи інакше, але Лесья промовляє до нас як сучасниця.

Говорити про збереження спадщини Лесі Українки в нинішніх умовах достатньо складно. Та й що ми маємо на увазі під поняттям «збереження спадщини»? Сучасні літературні музеї переживають кризу безгрошів'я та відсутності зацікавлення, роблять великі зусилля для збереження матеріальної частини спадку Косачів. Проте він продовжує руйнуватись, і це – неминуча історична прийдешність. Будинки в Новограді-Волинському, Колодяжному витримують ще 100-200 років, якщо в них буде мати зацікавлення наша національна громада. Проте, важливішим, на нашу думку, є слово Лесі, її думка, збережені, осмислені й популяризовані.

Збереження спадщини Лесі Українки – це, перш за все, друк поліграфічної продукції сучасного рівня. Що ж говорить нам аналіз ринку книги в Україні щодо друку творів письменниці? Ось короткі результати проведеного аналізу щодо видання творів Лесі Українки та публікацій про неї за останні 4 роки. Видавництво «Ранок» не пропонує на запит щодо Лесі Українки жодної книги, мабуть, уявляючи, що її достатньо для читання в шкільних хрестоматіях. Електронна книгарня «Видавництва Старого Лева» на запит про автора взагалі не видає в переліку Лесью Українку. Спроба знайти її хоча б у розділі «Шкільна програма» теж є неуспішною. На щастя, інші

видавництва таки друкують книги щодо творчості та біографії Лесі. Зокрема, видавництво «Комора» пропонує паперову книгу «Леся Українка. Листи 1898-1902» від 2017 року, перевидання книги Оксани Забужко «Notre Dame d'Ukraine: Українка в конфлікті міфологій» (2018); «Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля» 2019 року перевидав книгу «Лісова пісня. Вибране», а 2020 року – збірку «Думи і мрії»; видавництво «Андронум» 2020 року перевидало «Лісову пісню»; 2019 року видавництво «Кондор» надрукувало книгу «Леся Українка у світі перекладу. Вибрані переклади європейськими мовами. Навчальний посібник»; видавництво «Фоліо» пропонує книгу Тетяни Панасенко «Леся Українка» із циклу «Знамениті українці». Ураховуючи, що нині велика кількість окремих видавництв пропонують деякі книжкові варіанти, можна було б вважати ситуацію задовільною. Проте аналіз книжкового ринку дає змогу зрозуміти, що українська класика значно програє конкуренцію зарубіжній літературі різного ґатунку. Відсутність друкованої продукції щодо творів Лесі Українки говорить про загальне незацікавлення видавців її творчістю. І все тому, що за словами О. Забужко, «до обов'язкового «читацького нормативу» сучасного українського інтелігента Леся Українка попросту не входить. Борхес входить, Умберто Еко входить, який-небудь Акунін - і той входить, а от «Кассандра» й «Камінний господар» - ні, з цього боку – повна культурна амнезія, цілинний, незайманий «пострадянський простір» [1, с. 2]. Компенсувати відсутність книги можуть електронні видання, яких також небагато, доступність творів на літературних блогах та ін. Проте друкована книга справляє значно більше враження, ніж електронна, попри закиди до молоді, що вона не читає.

В умовах сучасного кліпового сприйняття електронної інформації іноді тим, хто опікується літературною освітою, здається, що достатньо цитат Лесі Українки, поодинокі віршів, закинутих у мережу «Інтернет», уривків з відеофільмів, постів у соцмережах, щоб сформувати загальне уявлення про велику письменницю. У такому форматі обов'язково виникне конфлікт між глибоким інтелектуальним наповненням творчої спадщини Лесі та поверховим її вивченням нашими сучасниками. Нинішні викладачі й вчителі шукають нові можливості збереження Лесиної спадщини в умовах загальної інформатизації суспільства. На жаль, немає в цьому питанні підтримки фінансових груп, політичних, провладних кіл, які були б зацікавлені в

популяризації національної спадщини. Леся Українка отримала дуже потужного прижиттєвого «продюсера» в особі матері Олени Пчілки. На жаль, нині вона не має такого продюсування. Мало створювати стандартні хрестоматії з поодинокими творами поетеси, показуючи її так, як хочеться авторам програми. Сучасні технології дозволяють розкрити потенціал драми-феєрії «Лісова пісня» у вигляді, наприклад, якісної комп'ютерної навчальної гри в 3D форматі з використанням яскравих образів національної міфології з притаманними їм у фольклорі рисами характеру, сучасною національною музикою та чудовими видами української природи.

Проблема відсутності якісної кінематографічної версії «Лісової пісні» раніше, здавалось, розглядалась у площині відсутності відповідного режисера чи авторської групи (що достатньо дивно, ураховуючи можливості кіностудії імені О. Довженка та запитаність самої драми). Одна кіноверсія 1980 року «Лісова пісня. Мавка» (достатньо пізня, якщо згадати версію С. Параджанова до повісті М.Коцюбинського «Тіні забутих предків» 1964 року), яка дійсно демонструвала історію української Снігуроньки, не стала подією в світі кінематографії. Сьогодні ми нарешті розуміємо, наскільки випередила свій час Леся Українка зі своєю потужною неоромантичною фантазією в драмі-феєрії. Якісна візуалізація простору «Лісової пісні» може бути здійснена за рахунок комп'ютерної графіки, сучасних можливостей кінематографії і, звичайно, якісного акторського й режисерського складу, що розумів би інтелектуальний, філософський, національний та загальнолюдський сенс драми без ідеологічних настанов та обмежень. Можливо, ми тільки зараз можемо прийняти виклик великої поетеси, тому й досі ми не маємо потужного візуального твору, який би став перлиною, гідною творчого генія Лесі Українки, а також увійшов до скарбниці світового мистецтва.

Одним із засобів зацікавлення творчістю Лесі Українки сучасною молоддю є відвідання балету «Лісова пісня» М. Скорульського та Н. Скорульської, що став національним українським брендом.

Разом з тим сучасній молодій людині варто демонструвати не лише «Лісову пісню». Леся Українка – частина світової культури, на яку вона реагувала й світовими мотивами. Історія Дон Жуана, вперше викладена жінкою в драмі «Камінний господар», є не менш цікавою для сучасного молодого покоління. Хоча драма не пропонується у програмі для читання з української літератури,

вона є дотичною до курсу «Зарубіжна література» й захопливою для молоді темою любові й зради, жертви й викупу, стосунків чоловіка й жінки. Разом з тим популяризація драми також може бути досягнута за рахунок спільного перегляду кіноверсії «Камінний господар» 1971 року. Фільм має чудовий акторський склад – А. Роговцева, Б. Ступка та ін. Чорно-біла версія не відштовхує сучасного читача, а підкреслює «камінність» у драмі з перших кадрів. Гарним є й музичне оформлення стрічки. Про цей фільм, як і про саму драму Лесі, наша молодь практично не знає. Але він викликає в студентів багато думок щодо самототожності, феміністичних поглядів авторки в драмі, проєкції на сучасні стосунки в шлюбі під час дискусії-обговорення.

Популяризація спадщини Лесі Українки лежить в площині щоденної турботи сучасного вчителя літератури або викладача вищого навчального закладу. Одним із засобів популяризації є створення віртуального музейного комплексу. В умовах обмеження особистого простору набуває особливої актуальності саме така форма відвідання місць, рідних і близьких поетесі, що дають змогу створити уявлення щодо витоків її задумів та ідей. Особливо цікавим є не лише відвідання віртуальних екскурсій, а й створення їх разом зі студентами чи учнями. Студенти вивчають наявні меморіальні музеї, складають біографічний маршрут, збирають фотоматеріали, а потім укладають текст віртуальної екскурсії й створюють відеоролики. Таким чином, з'являється можливість не лише ознайомитись із біографічною спадщиною, а й відчувати себе віртуальним музейним працівником. Такі віртуальні екскурсії стали частиною музею українознавства Лисичанського педагогічного коледжу.

Найцікавішою формою популяризації творчості Лесі Українки серед сучасної молоді залишається постановка шкільної чи студентської вистави. Наша молодь із захватом бере участь у таких заходах, часткових чи повних інсценізаціях. Такі вистави програють професійним щодо майстерності, декорацій, можливо, глибини, зате значно виграють щодо занурення учасників у зміст тексту, особливого сприйняття глядачів, певної камерності та інтимності. Звичайно, повноцінну виставу за одним твором поставити зі студентами складно. Та навіть і не потрібно. Ідеї Лесі Українки розкриваються на зрізі декількох творів. Мозаїчна побудова дозволяє мобільніше планувати репетиції, вистава може знайомити з невідомими сторінками творчості авторки. Так, до 150-річчя з дня народження Лесі Українки, відбулась студентська вистава, яка презентувала не тільки «Лісову пісню», а й «Камінний

господар», «Одержиму», поезію з різних збірок. Інсценізація з учнями старших класів чи студентами дозволяє обирати філософські твори. Це формує у них критичне мислення в цілому та в ставленні до творчості Лесі Українки, високі інтелектуальні вимоги до сприйняття літературного твору.

Одним із засобів залучення студентів та учнів до знайомства із творчістю Лесі Українки є комп'ютерна гра. Звичайно, сучасному вчителю хотілось би, щоб вона була оформленою професійними гейміфікаторами, та проте нині таких можливостей бракує. Але створення літературної інтернет-гри «Я в серці маю те, що не вмирає» доступне найпростішими віртуальними засобами. Така гра створена для студентів Лисичанського педагогічного коледжу. Протягом гри студенти проходять декілька етапів, знайомляться з цікавими фактами біографії авторки, її творами, виконують завдання від самої Лесі Українки й різних її героїнь, які ведуть учасників на послідовних етапах протягом гри. Гра оформлена з аудіовізуальними ефектами.

Сучасна доступність до інформації дозволяє долучити молодь до наукових та популярних надбань щодо вивчення творчості Лесі Українки. Так, студенти в умовах дистанційного навчання можуть відвідувати не лише лекції та заняття викладача, а й лекції провідних науковців, письменників, літературознавців.

Формування справжньої української інтелектуальної еліти, яка б розуміла Лесю як культурну героїню світового масштабу – першочергове завдання сучасного вчителя, викладача літератури. «Кинута Лесею Українкою «ниточка від клубка» пішла розмотуватися на відстань уже навіть не століть, а, страх сказати, тисячоліть, – і щокрок ставало дедалі ясніше, що саме цю, «Українчину Україну» ми «втратили» аж ніяк не випадково. Повернення її на місце не просто «добудовує» зруйновані поверхи української культури, – воно змушує радикально переглянути цілу її, на сьогодні складену в нашій уяві «архітектоніку» від самих фундаментів» [1, с. 2]. Благородна й естетична Леся Українка, яка промовила до нас «Я в серці маю те, що не вмирає» [2, с. 347], ще має нерозкриті скарби своєї творчості, які ми ще повинні знайти й розгадати.

Література

1. Забужко О. Notre Dame d'Ukraine: Українка в конфлікті міфологій. 2-ге вид., випр. Київ: Факт. 2007. 638 с.
2. Українка Леся. Лісова пісня. Вибране. Харків. 2019. 352 с.